

**“Türkçem/ Anadilim/ Geleceğim-
Almanya da Türkçe’nin Anadil Olarak Geleceği”
Dortmund, 31.03.2012**

Hasan KAYIHAN

ALMANYA’DA TÜRK EDEBİYATI

Tebliğimin konusu ve başlığı Almanya’da Türk Edebiyatı’dır.
Konumu:

1. Almanca çevirilerde Türk Edebiyatı
2. Almanya’da Türkçe Türk edebiyatı
3. Almanca yazan Türk asıllı yazarlar ve edebiyat alt başlıklarıyla ele alacağım.

Oryantalizm akımı içinde Almanların Türklere ve Türkolojiye ilgisi sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi, özellikle de Alman Doğu politikası gereği 18. yüzyıldan itibaren gelişmeye başladı, 19. yüzyılda Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall (1774-1856)’ın öncülüğünde kurumsal bir nitelik kazandı, dostluk ve ticaret anlaşmalarıyla doruğa ulaştı. O dönemden itibaren pekçok Alman Türkolog yetişmesine rağmen Mozart ve Bela Bartok’un Türk musikisine yaklaşımlarında gördüğümüz katılımcı olgu, Türk edebiyatının Almanya’da tanınmasını sağlayacak düzeyde gerçekleşmedi. Mesela İranlı şair Hafız’ı 1812’de Almanca’ya tercüme ederek Johann Wolfgang Goethe’nin Fars edebiyatına yönelmesini sağlayan Hammer’in işlevini Türk edebiyatı açısından gerçekleştirecek bir benzeri çıkmadı. Çoğu çakma birer orientalist ya da Türkolog olan kişiler, Bergama Tapınağı’nın dünya irisi taşlarını kökünden söküp, Behramkale toprağını âdeta elekten geçirerek “ele geçirdikleri” Truva’lı Priamos’un hazinelerini Berlin’e kaçırmayı başardılar ama Alman halkını Türk insanının gökkubbeyi olduran yürek sıcaklığını mısra mısra işleyen Yunus Emre’den mahrum bıraktılar. (1) Elbette bu konuda kendi dillere destan garipliğimizi de göz ardı edemeyiz; Milli Eğitim Bakanlığı bütçesiyle ilkçağ Yunan eserlerini, batının hemen her yazarını Türkçe’ye çevirtip Tercüme Dergisi’nde ya da bağımsız eserler olarak yayımlananlarımız, Fuzuli, Genceli Niyazi, Şeyhî gibi Shakespeare’lere, Goethelere, Puşkin’lere fark atacak edebiyat adamlarımızın eserlerini dünyaya tanıtmayı ya akıl edemediler ya da istemediler.

Gerçi Türk edebiyatından Almancaya parça parça da olsa çevrilen ilk eser olarak Mevlana Celaleddin Rumi’nin Mesnevi’si gösterilir ama eserlerini Farsça yazmış olması bütün dünyada olduğu gibi Almanya’da da o bir Pers düşünürü, eserleri de Türk değil Fars edebiyatı ürünleri olarak kabul edilir. (2)

Türk edebiyatından Almancaya ilk çeviriler, soğuk savaş yıllarında Moskova merkezli olarak başladı; dünya proleterya diktasını kurma amacı güden SSCB önderliğindeki sosyalist blokun adeta tek elden yönetilen

Kommentar [h1]: -Der Diwan van Mohammed Schemsed-din Hafez. Aus dem Persischen zum erstenmal ganz übersetzt von Joseph v. Hammer. 2 Bde., Stuttgart und Tübingen 1812-13. Ein neuer Nachdruck davon: Hafes. Der Diwan. 2 Bde. Yinyang Media Verlag, Regina Berlinghof, D-65779 Kelkheim, 1999.

Kommentar [h2]: Rumi war ein [persischer Mystiker](#) und einer der bedeutendsten [persischsprachigen Dichter](#) des Mittelalters. Wikipedia

propaganda makinası, yoldaş yazar ve şairlerin eserlerini çevirip başta peyk ülkeleri olmak üzere yayınlanmasını sağladı. Bu cümleden olarak Türk edebiyatından bazı şair ve yazarlar da peyk ülke dillerine, o arada Almanca'ya da çevrildi.

Günümüzde sistemli çeviri faaliyetleri TEDA, Transeuropéennes ve Anna Lindh Vakfı'nın Çeviri için Avrupa-Akdeniz Programı çerçevesinde gerçekleştiriliyor. Ne yazık ki eser seçimine gene edebiyat dışı başka kriterlerin rol oynadığı iddiaları eksik değil; özellikle bazı yazarlarımızın ciddi yayıncıların ilgisini çekebilmek için ya "şu kadar Ermeni kestiğimizi" söylemek ya da babalarımızın piçliğini iddia etmek gibi pazarcı tavırları sergilemeye ihtiyaç duymaları edebiyatımız açısından oldukça üzücüdür. Tercüme edilecek eserlerin seçiminde yazarın orijinal dilini kullanma ustalığı, o dilin gelişmesine katkısı, kendine has üslup özelliği, dünya kültür mirasına aktarımları değil de ideolojik yaklaşımlar, işlenen konunun arzulan tezle ele alınıp alınmadığı gibi yaklaşımlar, cılız ve çapsiz eserlerin tercüme edilip yayınlanmasına, dolayısıyla Alman okuyucusu nezdinde Türk edebiyatının okunmaya değer eserlerden yoksun olduğu düşüncesinin doğmasına yol açmaktadır.

2. Almanya'da Türkçe yazarlar:

1960'larda başlayan, 70'li yıllardan itibaren çoluk çocuğun çıkıp gelmesiyle artık kalıcı döneme giren Batı Göç'ümüzün, saza, söze, kaleme hasret eksenini etrafında konu olması kaçınılmazdı; elbette Türkiye'de yaşayan edebiyat insanlarının bu uzak coğrafyada yükselen kendi dilinden seslere yabancı kalması beklenemezdi, Anadolu'nun „buğday benizli“ ya da „kara bıyıklı“ adamlarının bu yeni coğrafyadaki ruh hallerini ele alan şiirler, romanlar, hikâyeler yazmaya başladılar. Her ne kadar o yıllarda buralara gelip insanlarımızı gözlemleme imkânına sahip olabilen bu kalem erbâbının çoğu batıya âşık, enternasyonal ya da hümanist düşüncelere sahip kişiler olsalar da Batı Avrupalıların hiç de uzaktan görüldüğü gibi dünya insanlarının kardeşliği tezlerine pek de rağbet etmediklerini, çarkların başka amaçlarla gıcırdadığını farkedince pek bozuldular ve galiba farkında olmadan reaksiyoner bir tavır geliştirerek „bizlik“ değerlere sarıldılar. Bazıları sınıfçı yaklaşımdan bütünüyle kopamayıp işi „gönüllü köleler“ veya „beyaz zenciler“ düzleminde ele aldılar; amaçları o olmadığı halde, farkında olmadan sonunda milli bir çizgiye varıp oturdular. İlk cümlelerine sabah akşam vuran klise çanları, dinsel kılıklarıyla sokaklarda dolaşan zangoçlar, anaokullarında, hastanelerde görev yapan kara giysili rahibeler, iş yerlerinin, resmi dairelerin, sınıfların giriş kapılarına asılmış istavrozlardan söz ederek başladılar. Bütün cümlelerine bir hayâl kırıklığı, yarı yolda bırakılmışlık ve buna duyulan öfke sinmişti; zira şu ya da bu sebeplerle Avrupa'da bir süre yaşamak zorunda kalan Türk hümanistleri, kendilerine diplomatik yaklaşmak zorunda olmayan sokaktaki adamın entel-sıradan farkı gözetmeden Türklere ve diğer doğu halklarına bakışını bütün çıplaklığı ile görme talihsizliğinden (!) kaçamadılar. Kendilerini birdenbire Türkiye'de

kuramsal olarak varsaydıkları, ancak kuruntu-kurgularla ele alabildikleri katı sınıfçı, dışlayıcı, paralel toplumlar oluşturuca hayat biçiminin içinde bulunca şaşırıldılar; soydaşlarını aşağılayan seçim afişlerini görünce, Türk çocuklarının toptan geri zekâlı olduğunu iddia eden Sarazinvari yaklaşımları işitince öfkeleniler ve 200 yıldır Türk toplumunu kuyruğuna bağlamak için çaba sarfettikleri „garp“ medeniyetini kınayan eserler yazmaya giriştiler. Özellikle Türk solunun hemen bütün tanınmış yazarları konuya hep bu düşkürlüğü açısından yaklaştılar. ³.

Kendi kültür temelleri üzerinde yazmaya devam eden edebiyatçılar ise Türkiye’de ötedenberi sol kesim tarafından nasıl yok sayılmaktaysalar, işin tabiatı gereği Alman edebiyat çevrelerinde de ilgi göremediler. Geline nokta Türkçe yazarlar açısından meydan, galiba “vurun abalıya” anlayışıyla yazarlara kaldı; meselâ Alman toplumunda da fazlasıyla rastlanan ve “aile dramı” kavramıyla betimlenen aile içi şiddet gerçeği, isim yapma hevesindeki bazı Türk asıllı yazarların çarpık işleyişleriyle “namus cinayetleri” Alman kamuoyunda Türk kültürünün bir ögesi gibi algılanmasına yol açtı.

3. Avrupa’da Türkçe’nin Geleceği’nin tartışıldığı bu çalıştayda Almanca yazar Türk asıllı yazarlar konusunda fazla bir şey söylemek istemiyorum; zira bu yazarları Türk edebiyatı çerçevesinde ele almak, Edebiyat bilimi açısından mümkün değildir. Edebiyat herşeyden önce bie dilin gelişmesine de katkı sağlayan bir dil edebi mes’elesidir. Dünya, nasıl ki Türk asıllı Mevlana Celaleddin Rumi’yi Farsça yazdığı için Türk edebiyatçısı, Rus asıllı Peter Ustinov’u İngilizce yazdığı içimn Rus edebiyatçısı olarak saymıyorsa, bu bizimkileri de Türk edebiyatçısı saymayacaktır. Ben de saymayacağım.

Teşekkür ederim.

Kommentar [h3]: Gülten Dayıoğlu, Dönemeyenler; Tarık Dursun K., Bağrı yanık Ömer ile Güzel Zeynep; Adalet Ağaoğlu, Fikrimin Ince Güllü; Dursun Akçam, „Almanya’nın Zencileri” ve „Almanya’nın Üvey Çocukları” (Yazı Dizisi); Fûruzan, Yeni Konuklar/ Almanclar (Yazı Dizisi)/ Ev Sahipleri; Zülfü Livaneli, Arafatta Bir Çocuk/ Dönemeyenler (Yazı Dizisi-Politika); Işıl Özgentürk, „Almanya Bugün” (Yazı Dizisi-Cumhuriyet); Yüksel Pazarkaya, Oturma İzni; Abbas Sayar, Dik Bayır; Necati Tosuner, Sancı Sancı; Tekin Sönmez, Yeryüzü Gurbeti; Nevzat Üstün, Alamanya Beyleri; Bekir Yıldız, Alman Ekmeği/ Demir Bebek/ Harran-Berlin (Röportajlar) / **Habib Bektaş** „Cennetin Öteki Yüzü”, „Hamriyanım”, „Gölge Korkusu/ **Tekin Sönmez**, „Yeryüzü Gurbeti/ **Fakir Baykurt**, „Yüksek Fırınlar” (1983), „Barış Çöregi” (1982), „Gece Vardiyası” (1982), „Dünya Güzeli” (1985), „Saka Kuşları” (1985), „Duisburg Treni” (1986), „Koca Ren” (1986), „Bizim İnce Kızlar” (1992), „Yarım Ekmek” (1997), „Dikenli Tel” (1998), „Bir Uzun Yol”.